

Suosituksset harjoittelun ohjaukselle

**Suomen Opettajaksi Opiskelevien
Liitto SOOL**

Suosituks harjoittelun ohjaukselle

Sisällys

1. Esipuhe	3
2. Opetusharjoittelu ja sen tavoitteet	4
3. Harjoittelun sisältö	6
4. Opiskelijan oikeudet ja velvollisuudet harjoittelussa	8
5. Harjoittelupaikat	9
6. Harjoittelun ohjaus	11
7. Ohjaavan opettajan työ	12
8. Yhteistyö kasvatustieteiden tiedekunnan, laitosten ja oppiaineryhmien kanssa	13
9. Arviointi	14
10. Palaute	15
11. Opettajuuden kehittyminen harjoitteluiden jälkeen	16
Lisätietoja	18

Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto S00L ry
2006

www.sool.fi

1. ESIPUHE

Näissä suosituksissa harjoitteluista puhuttaessa tarkoitetaan opettajankoulutuksen ohjattuja harjoitteluja, joista suurin osa on ohjattua opetusharjoittelua. Suositukset ovat kuitenkin pääpiirteissään sovellettavissa myös muihin opettajankoulutukseen kuuluiin harjoitteluihin.

Opetusharjoitteluista todetaan laissa ja asetuksissa vain vähän. Yliopistolain (645/1997) mukaan yliopistoon, jossa järjestetään opettajankoulutusta, kuuluu opetusharjoittelua ja opettajankoulutuksen kehittämistä varten tarpeellinen määrä harjoittelukouluja. Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) taas todetaan, että opettajankoulutus sisältää opettajan pedagogiset opinnot, jotka ovat didaktisesti painottuneita ja ohjattua harjoittelua sisältäviä kasvatustieteellisiä opintoja. Harjoittelun järjestäjälle, käytännössä yliopistoille ja näiden harjoittelukouluille jätetään siis autonomia päättää itse harjoittelun sisällöistä, tavoitteista ja toteutuksista. Näin eri opettajankoulutusyksiköiden harjoittelujen järjestäjät voivat painottaa ohjatussa harjoittelussaan omia profiilejaan ja harjoittelujen järjestäjät voivat olla mukana erilaisissa projekteissa ja kokeiluissa.

Ohjattuja harjoitteluja varten löytyy esimerkiksi yliopistoilta ja harjoittelukouluilta ohjeita ja kirjattuja sääntöjä. Kuitenkin yksi selkeä, kaikkia ohjattuja harjoitteluja koskeva suositus puuttuu. Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto S00L ry työsti vuonna 2005 opettajankoulutukseen kuuluvan opetusharjoittelun selvityksen, jossa ilmeni, että yhtenäiset suositukset olisivat tarpeen. S00L kuuli suosituksia työstäessään asiantuntijatahoina Suomen harjoittelukoulujen opettajien Suho ry:n sekä Suomen harjoittelukoulujen rehtoreiden Harre ry:n edustajia. Näiden suositusten lisäksi jokainen opettajankoulutusyksikkö asettaa ohjatuille harjoitteluille yksityiskohtaisemmat tavoitteet ja ohjeet, joihin opiskelija perehtyy harjoittelujen alkuvaiheessa ohjaavan opettajan opastamana.

SOOLin harjoitteluselvytyksessä tehtiin ennen tutkintorakenneuudistusta, jonka jälkeen selvityksessä esille nousseisiin epäkohtiin on jo puututtu monelta osin. Selvityksessä tuli esille, että ohjatuissa harjoitteluissa on paljon asioita jotka toimivat jo nykyisellään hyvin, mutta myös niitä seikkoja, jotka kaipaavat opiskelijan näkökulmasta kehittämistä. Tällaisia asioita ovat harjoittelijoiden epätasa-arvoinen työmäärä, tietoisuus harjoittelujen tavoitteista, yhtenäiset ohjauskäytännöt, puutteelliset sisällöt, huono tiedonkulkua ja yhteistyö sekä joustamattomuus harjoittelujen sisällöissä.

Opiskelijat kertoivat selvityksessä, että ohjatun harjoittelun onnistumiseksi pätevä ohjaaja on ensisijaisen tärkeä. Pääasiallisesti saatu ohjaus oli ollut laadukasta ja riittävää. Opiskelijat ottavat kyselyn mukaan harjoittelujaksonsa vakavasti ja tekevät harjoittelun eteen paljon töitä. Koska harjoitteluun panostetaan, niiltä myös odotetaan paljon. Tämän vuoksi opiskelijoiden harjoitteluissa kohtaamiin ongelmiin on löydettävä ratkaisuja. Näillä suosituksilla pyrimme helpottamaan sekä opiskelijoiden että ohjaavien opettajien työtä ohjatuissa harjoitteluissa.

Harjoitteluselvytyksessä ei ollut mukana lastentarhanopettajaksi opiskelevia. Näissä suosituksissa on pyritty huomioimaan kaikki opettajaksi opiskelevat. Sisältö on siis täysin sovellettavissa myös lastentarhanopettajaksi opiskelevien harjoitteluun, mikäli niistä ei erikseen mainita.

2. OPETUSHARJOITTELU JA SEN TAVOITTEET

4

Opetusharjoittelut ovat yksi opettajankoulutuksen tärkeä osa, ja ne ovat omalta merkittävältä osaltaan vaikuttamassa opiskelijan opettajaidentiteetin rakentumiseen. Opettajaopiskelijalle harjoittelu saattaa olla ainoa kokemus opettajan työstä ennen työelämään siirtymistä. Harjoittelu on korvaamaton osa opintoja, jossa opiskelijalla on mahdollisuus yhdistää opittuja tietoja ja taitoja

käytäntöön kokeneen opettajan ohjauksessa. Oppilaitokset ja päiväkodit voivat puolestaan saada virikkeitä harjoittelijan tuoreista ideoista ja teorialtiedoista.

Opiskelijat on otettava suunnittelutyöhön mukaan asettamaan henkilökohtaisia harjoittelutavoitteita. Kun opiskelija on itse mukana asettamassa tavoitteita, hän on tietoinen niistä ja tietää mihin harjoittelussa pyritään. Opettajan työn itsenäisen luonteen vuoksi tavoitteiden asettaminen on myös tärkeä harjoiteltava taito. Harjoittelun ohjaajien tulee avata opiskelijoiden kanssa harjoitteluiden yhteisiä tavoitteita ja miettiä, miten ne saadaan toteutumaan kyseisen opiskelijan harjoittelujaksossa.

Opettajankoulutusyksikön on huolehdittava siitä, että harjoitteluille asetetut tavoitteet ovat selvät niin harjoittelijoille kuin ohjaajille ja että niiden toteutumista seurataan. Harjoittelijat on veloitettava antamaan palautetta ja harjoittelun järjestäjän tulee huolehtia, että palautetta seurataan ja siihen reagoidaan tarvittaessa. Ohjaavien opettajien on osallistuttava jatkuvaan harjoittelujen kehitystyöhön. Lisäksi ohjaajien asiantuntemusta sekä kokemusta käytännön työstä on hyödynnettävä pedagogisten opintojen suunnittelussa ja kehittämisessä. Keskeistä on myös varmistaa tiivis yhteistyö opettajankoulutusyksikön ja harjoittelukoulujen sekä muiden harjoittelupaikkojen välillä. Aineenopettajakoulutuksessa ja osittain myös luokanopettajakoulutuksessa mukaan tulee vielä ainelaitos, jolloin kolmikantayhteistyö opettajankoulutusyksikön, harjoittelukoulujen ja ainelaitosten (tai harjoitteluun vaikuttavien tahojen) välillä korostuu. Hyvällä yhteistyöllä varmistetaan tehokas opetus ja tavoitteiden kohtaaminen. Toimiva tiedonkulku varmistaa opintojen sujuvuuden, jolloin päällekkäisyyksiltä vältytään.

Kaksoiskelpoisuuden suorittavat opiskelijat on huomioitava opetusharjoittelussa. Perusopetuksessa opettavien aineiden ja aihekokonaisuuksien monialaisia opintoja suorittavan aineenopettajaopiskelijan ja laajaa sivuainetta jostain opetettavasta aineesta suorittavan luokanopettajaopiskelijan on mahdollisuuksien mukaan päästävä harjoittelemaan perusopetuksen kaikilla luokka-asteilla.

Lastentarhanopettajaksi opiskelevan on puolestaan mahdollisuuksiensa mukaan päästävä harjoittelemaan alkuopetukseen.

3. HARJOITTELUN SISÄLTÖ

Jo opiskeluvaiheessa harjoittelijan on sisäistettävä, että kaikki opetus perustuu opetussuunnitelmaan tai päiväkodissa varhaiskasvatussuunnitelmaan. Ohjatessaan päiväkodissa tai oppilaitoksissa ryhmäänsä, opiskelijan on edettävä opetus- tai varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Vaikka ohjaava opettaja antaa harjoittelijalle ohjattavan ryhmän etenemiseen sopivat aihealueet opetettaviksi, voivat harjoittelija ja ohjaaja yhdessä tarkastella aihealueen sijoittumista ryhmän opetus- tai varhaiskasvatussuunnitelmaan. Opiskelijan tulee sisäistää myös ne suunnitelmissa opetukselle asetetut tavoitteet, jotka ovat annetuista aihealueista riippumattomia. Harjoittelujaksossa tulee huomioida aihekokonaisuudet sekä muut harjoittelupaikan arkeen läheisesti kuuluvat asiat, joiden sisältöjä voi käsitellä useampien oppiaineiden tai päiväkodeissa sisältöalueiden yhteydessä.

Tulevan opettajan on saatava valmiudet myös opetussuunnitelman (ops) tai varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laatimis- ja kehittämistyöhön. Opiskelijalla ei välttämättä ole harjoitteluissaan mahdollisuutta päästä ops- tai vasu-työhön mukaan, mutta opiskelijat tulee opintojen aikana perehdyttää opetus- tai varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, muokkaamiseen ja kehittämiseen. Opetussuunnitelmatyöhön perehtyminen voi olla osa kasvatustieteen opintoja tai integroituna harjoittelujen yhteyteen.

6

Ohjatun harjoittelun tarkoitus on antaa mahdollisimman kattava ja realistinen kuva opettajan työstä. Opettamisen, opetusmateriaalin laatimisen ja opetuksen suunnittelun lisäksi harjoittelussa on perehdyttävä esimerkiksi kodin kanssa tehtävään yhteistyöhön, opettajan hallinnollisiin tehtäviin, arviointiin, erilaisuuden kohtaamiseen, maahanmuuttajataustaisiin oppilaisiin, oppilashuolto-työhön sekä opetus- tai varhaiskasvatussuunnitelman noudattami-

seen, laatimiseen ja kehittämiseen.

Opettajankoulutusyksiköissä ohjatut harjoittelut on jaettu eripituisiksi ja tavoitteiltaan hieman erilaisiksi kokonaisuuksiksi. Yleensä ensimmäisen harjoittelun tarkoitus on olla opettajan työhön orientoiva harjoittelu, jonka jälkeen edetään siten, että viimeisessä harjoittelussaan opiskelijalla on jo huomattava vastuu opetuksen järjestämisestä kokonaisuutena.

Harjoitteluissa käsitellään monipuolisesti opettajan tehtävään kuuluvia osa-alueita, kuten opetus- ja oppimisprosessia, ainedidaktiikkaa, hallintoa, oppilas- ja lapsiarviointia, eriyttämistä, opettajan etiikkaa ja opetuksen suunnittelua. Samoja sisältöjä kuuluu osittain myös kasvatustieteen opintoihin. Tämän vuoksi on tärkeää, että yhteys harjoittelujen ja muiden opintojen välillä on luontevaa, jolloin vältetään päällekkäisyyksiltä ja opiskelijat pystyvät hyödyntämään oppimaansa monipuolisesti.

Tavallisesti kussakin harjoittelujaksossa keskitytään muutamaaan osa-alueeseen. Jokaisessa koulutuksessa on kuitenkin perusteltua olla vähintään yksi harjoittelujakso, jonka tavoitteisiin kuuluu perehtyminen opettajan koko tehtäväkenttään. Kirjallinen perehtyminen tukee käytännön harjoittelua, mutta kirjallisuus ei voi korvata harjoittelua ja perehtymistä tiettyyn tehtäväkenttään kokonaisuudessaan. Opettajaksi kasvamisen pitkäkestoinen prosessi on huomioitava tavoitteissa. Lisäksi harjoittelujaksojen eteneminen orientoivasta jaksosta yhä laajempien kokonaisuuksien opettamiseen ja suuremman vastuun ottamiseen tukee kehittämisproses- sia.

Useissa opettajankoulutusyksiköissä harjoitteluihin liittyy erilaisia tiedotustilaisuuksia, seminaareja, luentoja, ohjattua seuranta- ja yksittäis- ja ryhmäohjausta tai pienryhmätyöskentelyä. Harjoittelujaksojen yhteydessä suoritettavissa kokonaisuuksissa käsitellään käytännön koulutyön kannalta oleellisia asioita. Nämä kokonaisuudet harjoittelujaksojen yhteydessä ovat tärkeitä ja niiden suorittaminen on loogista harjoittelun yhteydessä, jolloin yhteys opinto- suoritusten välillä on helppo löytää. Tällaisien kokonaisuuksien

tulee näkyä myös opinto-oppaissa ja niiden tulee sisältää harjoittelun kokonaisopintopistemäärään.

4. OPISKELIJAN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET HARJOITTELUSSA

Opiskelijan on ohjatun harjoittelujakson alussa tiedettävä, mitkä ovat jakson tavoitteet ja millä keinoilla ne pyritään saavuttamaan. Harjoittelija ei ole opetusharjoittelussa täyttämässä rooli-odotuksia, vaan kehittämässä itseään sekä vastaamassa omalta osaltaan oppilaiden opetuksesta ja oppimisesta.

Kuten muussakin koulutuksessa, myös harjoittelussa opiskelijan on täytettävä tietyn opintopistemäärän mukaiset vaatimukset. Työmäärän tulee olla kaikille harjoittelijoille sama ja sen tulee vastata harjoittelusta saatavaa opintopistemäärää. Harjoittelussakin yksi opintopiste vastaa noin 27 tunnin työpanosta. Opiskelijoille tulee antaa selkeät ja yhtenäiset ohjeet siitä, kuinka paljon ja millaista työskentelyä harjoittelun suorittaminen edellyttää. Tärkeää on myös jakaa harjoittelun sisältö opintopisteiden mukaan kaikkiin harjoitteluun kuuluviin tehtäviin. Esimerkiksi yhteen opintopisteeseen vaadittavaan 27 tunnin työpanokseen on sisällyttävä kaikki harjoitteluun kuuluva työ, ei ainoastaan oppituntien seuraaminen tai pitäminen.

8

Pätevä ohjaaja on harjoittelulle asetettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta ensisijaisen tärkeä. Opetusharjoittelu ei ole opetusharjoittelu ilman asiantuntevaa ohjaajaa eikä opetusharjoittelua voi suorittaa olemalla sijaisena. Opiskelijat odottavat ohjaajalta rehellistä, rakentavaa ja positiivista palautetta. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että harjoittelu on kokeilemista sekä oppimista ja että harjoittelijalla on oltava mahdollisuus epäonnistua. Harjoittelun ohjaajalla ja hänen antamallaan palautteella on suuri merkitys opiskelijan opettajuuden kehittymiselle. Jos ohjaava opettaja sairastuu tai muusta syystä ei voi olla seuraamassa

harjoittelua, on opiskelijalle turvattava harjoittelun jatkuminen pätevässä ohjauksessa.

Vaikka harjoittelujaksoa voi olla suorittamassa yhtä aikaa suuri määrä opiskelijoita, harjoitteluissa on pystyttävä joustamaan harjoittelijan valmiuksien mukaisesti. Opiskelijat tulevat harjoittelujaksoille erilaisista lähtökohdista: samassa ryhmässä voi harjoitella kaksi henkilöä, joista toinen on toiminut vuosia sijaisena ja toinen on aloittanut opintonsa heti lukion jälkeen ilman minkäänlaista työkokemusta. Tällaisilla opiskelijoilla voi olla harjoittelun suhteen hyvin erilaiset odotukset ja henkilökohtaiset tavoitteet, joita on mahdollisuuksien mukaan pystyttävä huomioimaan. Henkilökohtaiset tavoitteet on huomioitava myös harjoittelun sisältöä pohdittaessa.

Onnistuneen harjoittelun toteutumisessa opiskelijalla itsellään ja hänen työskentelymotivaatiollaan on suuri rooli. Opiskelijan on perehdyttävä opinto-oppaaseen huolella ennen harjoittelujakson alkua ja sitouduttava työskentelemään siellä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Opiskelijan tulee osallistua määrättyihin tehtäviin, seurata opetusta, antaa palautetta itselleen sekä mahdollisesti muille harjoittelijoille ja ohjaavalle opettajalle. Vaikka ohjaavalla opettajalla on harjoittelussa kokonaisvastuu, harjoittelijan tulee työskennellä harjoittelujaksonsa aikana vastuullisesti hänelle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Opiskelijan on ymmärrettävä myös harjoittelijoiden määrän aiheuttama työ harjoittelujen järjestäjälle sekä harjoittelupaikan arjessa esiin tulevat poikkeavat tilanteet ja joustettava vastavuoroisesti.

5. HARJOITTELUPAIKAT

Opettajaopiskelijat harjoittelevat useimmiten harjoittelukouluissa, muissa kouluissa ja oppilaitoksissa tai päiväkodeissa. Harjoittelukoulut sijaitsevat opettajankoulutusta antavien yksiköiden läheisyydessä ja ovat valtion ylläpitämiä. Harjoittelukoulut huolehtivat ohjauksen järjestämisen lisäksi tutkimustyöstä, täydennyskoulutuk-

sesta sekä harjoittelun kehittämistä yhdessä laitoksien ja opiskelijoiden kanssa.

Kunnan koulutoimessa toteutettavaa harjoittelua kutsutaan yleisesti kenttäharjoitteluksi. Ihanteellinen harjoittelukokonaisuus opiskelijalle muodostuu harjoitteluiden monipuolisesta yhdistelmästä, johon kuuluu tutustumista eri koulujen ja oppilaitoksien työskentelyyn. Harjoittelujaksoja on mahdollista suorittaa myös ulkomailla.

Harjoittelupaikkana voivat toimia päiväkodin, perusopetuksen ja lukion lisäksi esimerkiksi sairaalakoulu, opettajankoulutuslaitos, aikuisoppilaitos, ammattioppilaitos, ammattikorkeakoulu, ulkomainen oppilaitos, talouskoulu, maahanmuuttajien valmistava opetus, kieliluokka, kansainvälinen koulu. Opettajaopiskelijoille tulee harjoittelun yhteydessä antaa mahdollisuus tutustua muihinkin kuin oman alansa oppilaitoksiin. Harjoitteluiden suorittaminen on mahdollista myös muissa organisaatioissa, kuten eri liitoissa ja järjestöissä sekä hallinnollisissa tehtävissä. Opiskelijan tulee saada harjoitteluissaan monipuolinen ja laaja-alainen käsitys opettajan työn kentästä. Näin luodaan myös perustaa oppilaitosten väliselle ja moniammatilliselle yhteistyölle.

Yliopistoissa opiskelevat lastentarhanopettajat harjoittelevat pääasiassa kunnallisissa päiväkodeissa. Heillä on mahdollisuus suorittaa osa harjoitteluistaan myös koulujen yhteydessä esi- ja alkuopetuksessa.

Harjoittelu ei saa aiheuttaa ylimääräisiä kuluja opiskelijalle. Mikäli opiskelijalle osoitettu harjoittelupaikka sijaitsee opiskelupaikkakunnan ulkopuolella, tai muutoin kohtuuttoman matkan päässä, yliopiston tulee korvata opiskelijalle ylimääräiset kulut.

6. HARJOITTELUN OHJAUS

Hyvän ohjauksen perustana ovat ammattitaito, persoonallisuus ja yksilöiden tarpeiden huomioon ottaminen. Sen on oltava tavoitteellista sekä organisoitua ja sen tulee antaa harjoittelulle raamit ja rajat. Opiskelijat on nähtävä harjoittelussa aktiivisina ja omaaloitteisina toimijoina.

Kaikkien ohjaavien opettajien on oltava yliopiston tai muun sopivaksi katsotun tahon kouluttamia, päteviä, sekä opetus- että ohjauskokemusta omaavia ja motivoituneita. Ohjaavien opettajien on saatava ohjaustyöstä palkkio. Näin turvataan myös muissa oppilaitoksissa ja organisaatioissa harjoittelupaikkojen riittävyys. Opetusharjoittelun ohjaukseen voi kouluttautua esimerkiksi e-Norssin ohjaajakoulutuksessa. Myös yksittäiset harjoittelukoulut järjestävät ohjaajille perehdyttämiskoulutusta.

Opinto-oppaisiin on kirjattava selkeästi ohjaukseen käytettävä tuntimäärä sekä ohjauksen tavoitteet, suoritustavat sekä sisällöt. Jokaisessa harjoittelussa harjoittelijan tulee saada ohjausta sekä harjoittelupaikassa että opettajankoulutusyksikön puolesta. Kaikissa harjoittelukoulussa tapahtuvissa harjoitteluissa ohjausta antaa luokan- tai aineenopettaja sekä erilaisten perehdyttämisosuuksien osalta harjoittelukoulun rehtori. Harjoittelusta riippuen ohjausta voi antaa myös ainedidaktiikan lehtori, kasvatus- tai varhaiskasvatustieteen edustaja tai molemmat.

Ohjauksella tuetaan harjoittelun sisältöä ja tavoitteita. Henkilökohtainen ohjaus on oleellinen osa kaikkea opetusharjoittelua. Ohjaajan tehtävänä on ohjata opetuksen suunnittelussa, seurata opetusta ja antaa jatkuvaa palautetta opiskelijalle. Harjoittelun ohjauksessa suositeltavaa on myös ryhmäohjaus, jossa korostuu vertaistuen lisäksi yhteisöllisyys. Itsearvioinnin lisäksi opiskelijoiden on hyvä oppia arvioimaan harjoittelussa myös muita harjoittelijoita eli tulevia kollegoitaan. Myös palautteen saaminen ryhmässä on tärkeää. Tavoitteellinen ryhmäohjaus on hyvä keino harjoitella yhteistyötä.

7. OHJAAVAN OPETTAJAN TYÖ

Opetusharjoittelua ohjaavan opettajan työ määräytyy voimassa olevan opetusharjoittelusuunnitelman mukaan. Suunnitelma laaditaan ja siinä painotetaan valtakunnallisia opettajankoulutukselle kulloinkin asetettuja ehtoja. Tämän suunnitelman sisältöä ohjaavat myös kuhunkin kouluasteeseen liittyvät opetussuunnitelmat ja niiden toteuttaminen opetustyössä.

Opetusharjoittelun ohjaus käsittää merkittävän osan ohjaavan opettajan työnkuvasta. Työmäärän suuruus riippuu muun muassa opetusharjoittelijoiden lukumäärästä sekä erilaisista harjoitteluun kuuluvista muista lisätehtävistä. Käytännössä ohjaustyö voi koostua esimerkiksi opetusharjoittelun suunnitteluun liittyvistä tehtävistä, ryhmäohjauksista, yksittäisohjauksesta, harjoitustuntien suunnittelu- sekä palautepalavereista, harjoitustuntien seuraamisesta ja palautteen antamisesta, harjoittelijoiden kanssa tapahtuvista projektien tms. suunnittelusta, muiden ohjaavien opettajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä tai opetusharjoitteluun liittyvistä tutkimus- ja kehittämistehtävistä.

Ohjaajalla tulee olla sisäistetty näkemys opettajuudesta ja ohjauksesta. Ohjaajan pitää pystyä perustelevaan ohjaustyössään tekemänsä ratkaisut. Opiskelijat kokevat tärkeäksi sen, että ohjaavalla opettajalla on kokemusta opettajan työstä. Ohjaajan kokemus niin ohjaajan kuin opettajan työstä tuo ohjaustyöhön monipuolisempaa ja realistisempaa näkemystä, jota uraansa aloittava opettaja tarvitsee tuekseen.

12

Ohjaajan tulee sitoutua itse ja sitouttaa ohjattavansa sovittuihin kasvatuksellisiin päämääriin, joita kohti ohjauksessa ja opetuksessa pyritään. Hänellä tulee olla perusteltu näkemys opettajuudesta ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Ohjaavan opettajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on avata opiskelijalle opettajan työn laaja-alaisuutta ja moniammatillisuutta. Ohjaavan opettajan tehtävä on myös huolehtia, että harjoittelu on kussakin harjoittelujaksossa asetettujen tavoitteiden mukaista. Ohjaajan aineenhallinnan tulee sellainen,

että ohjaajalla on myös sisällöllisesti annettavaa opetusharjoittelijoille.

8. YHTEISTYÖ KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNNAN, LAITOSTEN JA OPPIAINERYHMIEN KANSSA

Didaktikkojen rooli opetusharjoitteluissa on paikoin vähentynyt huomattavasti. Didaktikon antamalla ohjauksella on tärkeä rooli pedagogisissa opinnoissa, mutta sen on oltava sitä myös harjoitteluissa. Näin varmistetaan se, että kunkin aihealueen tavoitteet saavutetaan myös didaktiikan näkökulmasta. Didaktikon tehtävänä on ohjata oman aineensa opetusta, auttaa harjoittelijaa opetuksen suunnittelussa, seurata tämän antamaa opetusta ja antaa harjoittelijalle palautetta. Harjoittelun ohjauksessa didaktikon merkittävää roolia on korostettava entisestään. Didaktikko on tärkeä linkki opettajankoulutusyksikön, harjoittelijan ja harjoittelupaikan kolmikantayhteistyössä. Ohjaustyön tavoitteellisuuden vuoksi didaktikolla on oltava kokemusta myös opettamisesta.

Harjoitteluselvityksen mukaan opiskelijat kokevat saavansa välillä ristiriitaisia ohjeita ja vaatimuksia ohjaavalta opettajalta ja didaktikolta. Opettajan ja didaktikon tulee arvioida ja ohjeistaa opiskelijaa eri näkökulmista, mutta heidän ohjeistuksensa eivät saa olla ristiriidassa keskenään. Eri näkökulmista tulevan monipuolisen ohjauksen on kehitettävä opiskelijan omaa ajattelua ja opetettavan aineksen puntarointia. Ohjauksesta vastaavien henkilöiden on kuitenkin tehtävä ohjauksessa yhteistyötä, jotta harjoittelun eteneminen on tarkoituksenmukaista opiskelijan opettajuuden kehittymisen kannalta.

Yhteistyön opettajankoulutusyksiköiden, harjoittelukoulujen tai muiden harjoittelua järjestävien tahojen sekä ainelaitoksien välillä on oltava suunnitelmallista. Opiskelijan harjoittelu ei saa kärsiä

päällekkäisien opintojen takia. Kolmikantayhteistyön toimiminen on olennaista harjoittelun kokonaisuuden sujuvuuden ja tavoitteiden toteuttamisen näkökulmasta. Yhteistyössä olennaiseksi nousee myös työnjako; kaikkien osapuolten on oltava tietoisia, kuka vastaa kunkin tavoitteen saavuttamisen eteen työskentelemisestä harjoittelussa.

Harjoittelua koskevassa tiedonkulussa on monesti ongelmia. Tiedottamisen on oltava suunnitelmallista ja sen on tapahduttava ajoissa. Sähköpostin ja internetsivujen hyödyntämistä on lisättävä tiedottamisessa. Opettajan työ ei aina mene täysin suunnitelmien mukaan. Siksi myös harjoittelussa kaikkien osapuolien pitää pystyä joustamaan ja mukautumaan yllättäviin käänteisiin tai suunnitelmasta poikkeamiseen.

9. ARVIOINTI

Ohjattujen harjoittelujen opetustaidon arvioinnista arvosanasta luovuttiin 1990-luvun alussa. Nykyisin ohjatun opetusharjoittelun opintojaksot on suoritettava hyväksytysti harjoittelusuunnitelman mukaisessa etenemisjärjestyksessä. Opintojaksot arvioidaan asteikolla hyväksytty/hylätty. Lisäksi joistain harjoitteluista opiskelijat saavat myös sanallisen arvioinnin.

Ohjattujen harjoitteluiden arviointikriteereissä voi olla opettajan-koulutusyksikkökohtaisia eroja. Arvioidessaan harjoittelijaa ohjaavat opettajat arvioivat opiskelijan sitoutumista, vuorovaikutusta, asiantuntemusta, eri oppiaineiden tai sisältökokonaisuuksien hallitsemista sekä tavoitteellisuutta ja arviointikykyä. Hyväksytyin opintojakson suorittamiseksi opiskelijan on luonnollisesti suoriuttava myös kyseisen harjoittelujakson tavoitteista sekä osoite- tuista tehtävistä niille osoitettujen tuntimäärien mukaisesti. Mikäli opetusharjoittelijalla on puutteita jossakin vaadituista osioista, on hänen suoritettava hänelle määrätyt lisäsuoritukset. Harjoittelun järjestäjän on annettava opiskelijalle mahdollisuus täydentää harjoittelunsa hyväksytyksi tarpeen niin vaatiessa.

Harjoittelussa on olennaista oppia asettamaan realistisia tavoitteita ja sitä kautta arvioimaan myös itseä ja omaa suoriutumista sekä opettajuuttaan esimerkiksi oppimispäiväkirjan avulla.

10. PALAUTE

Palaute on olennainen osa opiskelijan ohjausta. Palautteen on tuettava ammatillista kehittymistä ja sen on oltava reflektoinnin osa. SOOLin harjoitteluselvityksen mukaan harjoittelijat toivovat ohjaavien opettajien palautteenantotapaan yhteistä käytäntöä. Harjoittelijat kokevat kirjallisen palautteen erityisen hyvänä. Kirjallinen palaute vaatii tuekseen suullista läpikäyntiä harjoittelijan ja opettajan välillä. Lisäksi palautteen on oltava asiallista, rakentavaa ja motivoivaa. Erittäin tärkeää on, että ohjaaja suhtautuu vakavasti palautteen antamiseen.

Harjoittelujaksojen tavoitteiden toteutumista kaikkialla Suomessa voidaan parhaiten mitata valtakunnallisella kyselylomakkeella, joka keskittyy nimenomaan kaikille yhteisten tavoitteiden tarkasteluun. Yksiköt keräävät jo nyt palautetta opiskelijoilta, kuitenkin erilaisilla välineillä ja hieman eri tavoittein. Harjoittelukoulujen yhteistyönä on aloitettu opiskelijoiden antaman arviointipalautteen keräämisen yhtenäistäminen. Tavoitteena on luoda yhtenäinen palauteosio, johon kaikki harjoittelijat, kaikista eri harjoittelupaikoista vastaavat. Palautteen keräämiseen on luotu yhteinen palautelomake kaikkien yksiköiden käyttöön kevästä 2007 alkaen.

Palautelomakkeen täyttäminen voisi olla yhtenä edellytyksenä hyväksytylle opetusharjoittelulle. Tällä menettelyllä vastaamisaktiivisuus saataisiin nostettua riittävän suureksi aineiston kattavuuden turvaamiseksi. Yhteisiä tavoitteita koskevan osion lisäksi kukin paikkakunta ja koulutusohjelma voi kerätä omaan käyttöönsä palautetta tarpeidensa ja painotustensa mukaan. Harjoittelupalautetta on hyvä kerätä myös osana opiskelijan omaa tuotosta, kuten harjoitteluportfoliossa. Opiskelijan on havainnoitava omaa oppimistaan ja kyettävä arvioimaan itseään sekä omaa opettajaidenti-

teettiään. Saatu palaute kehittää parhaimmillaan myös ohjaavaa opettajaa ja koko harjoittelujärjestelmää.

11. OPETTAJUUDEN KEHITTYMINEN HARJOITTELUIDEN JÄLKEEN

Opettajankoulutuksen tulee tarjota opiskelijalle valmiuksia tulevaa työtä varten. Peruskoulutus ei kuitenkaan sellaisenaan riitä. Täydennyskoulutuksen on oltava selkeä jatkumo opettajankoulutukselle ja opettajalla on oltava mahdollisuus ja velvollisuus kehittää itseään myös perusopintojen päättymisen jälkeen.

Työelämään siirtyessään opiskelija ottaa ison harppauksen elämässään. Vaikka harjoitteluilla on opinnoissa merkittävä rooli, opiskelija on vasta töihin siirryttyään yksin vastuussa opetuksesta. Tuen ja ohjauksen on jatkuttava työelämään siirryttäessä. Yksi suositeltava toimintamalli on mentorointi, jossa kokenut opettaja tukee työelämään siirtyvää opiskelijaa tarjoamalla tälle neuvoja ja ohjausta, omia näkemyksiään, osaamistaan ja kokemuksiaan.

Mentorointi on menetelmä, jonka avulla pyritään siirtämään kokemuseräistä tietoutta nuoremmalle kollegalle ja siten edistämään hänen ammatillista kasvuaan. Tälle kahdenkeskiselle vuorovaikutussuhteelle on asetettava selkeät tavoitteet ja sen tulee olla avoin, luottamuksellinen ja molempia osapuolia sitouttava. Mentorin tulee ryhtyä tehtäväänsä vapaaehtoisesti.

16

Myös mentori hyötyy vuorovaikutussuhteesta vastavalmistuneen opettajan kanssa. Hän saa uutta tietoa ja uusia ideoita sekä virikkeitä opetuksensa sekä itsensä ja vuorovaikutustaitojensa kehittämiseen. Mahdollisuus tutustua juuri valmistuneen tai valmistumassa olevan opettajan elämään ja kulttuuriin, osallistuminen mielenkiintoisiin koulutustilaisuuksiin sekä saatu tieto omasta tieteenalasta ovat myös kannustimia mentorina toimimiseen. Vasta

valmistunut opettaja puolestaan kehittyy ja kasvaa opettajana sekä saa rakentavaa palautetta tavoitteistaan ja saavutuksistaan.

SOOL toivoo, että nämä suositukset kuluvat sekä opiskelijoiden että harjoittelun järjestäjien jatkuvassa ja kovassa käytössä. Ohjatut harjoittelut vaativat jatkuvasti kehittämistä sekä ajanmukaistamista ja siinä työssä juuri opiskelijat sekä harjoittelujen ohjaajat ovat avainasemassa. Keskustelu opetusharjoitteluista tulee siis pitää vilkkaana myös jatkossa. Antoisia harjoitteluhetkiä!

LISÄTIETOJA:

www.sool.fi/pdf/harjoitteluselvitys-2005.pdf

www.enorssi.fi

Jyrhämä, R. 2003. Miksi opetusharjoittelun ohjaajien pitäisi perustella toimintaansa? Teoksessa H. Sinevaara-Niskanen & R. Rajala (toim.) Kasvatuksen yhteisöt – uupumista häirintää vai yhteisöllistä kasvua. Kasvatustieteen päivien 2002 julkaisu. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 2.

Kiviniemi, K. 1997. Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 132.

Krokkfors, L. 1997. Ohjauskeskustelu. Opetusharjoittelun ohjauskeskustelun toimintamallien tarkastelua. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 171.

Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen – ohjausteorian kehittäminen. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 99. Saarijärvi: Palmenia.

Sikkelä, R. (toim.) 2003. Tutkimuksia opetusharjoittelun ohjauksesta. Suomen Harjoittelukoulujen vuosikirja N:o 1, 2003.

Väisänen, P. & Silkelä, R. 2000. Luokanopettajaksi opiskelevien ammatillinen kasvu ja kehittyminen pitkäkestoisessa ohjauksessa – Tutkimus hankkeen teoreettisen mallin ja menetelmien kehittäminen. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita N:o 76. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.

